

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи**

Сокольникова Софія Олегівна

**ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

спеціальність 231 «Соціальна робота»

РЕФЕРАТ

випускної кваліфікаційної роботи
за освітньо-професійною програмою
«Соціальна робота»
(Соціально-психологічна реабілітація)»

Умань – 2021

Випускною кваліфікаційною роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент Роечко Світлана Олександрівна

РЕЦЕНЗЕНТ: кандидат педагогічних наук, доцент Балдинюк Олена Дмитрівна

Захист відбудеться 16.12.2021 р. о 9 годині на засіданні Екзаменаційної комісії.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної педагогіки та соціальної роботи, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 202

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....

1.1. Особливості соціалізації дітей молодшого шкільного
віку.....

1.2. Взаємозв'язок сім'ї та школи у формуванні особистості
молодшого школяра.....

Висновки до першого розділу.....

РОЗДІЛ 2 СИСТЕМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З
МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ В УМОВАХ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....

2.1. Особливості соціально-психологічного супроводу
молодших школярів у Новій українській школі.....

2.2. Виявлення рівня соціалізації молодших школярів:
результати експериментальної роботи.....

Висновки до другого розділу.....

ВИСНОВКИ.....

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....

ДОДАТКИ.....

Актуальність дослідження. Одне з основних завдань виховання сьогодні – формування особистості з активною життєвою позицією, готовою взяти на себе всю повноту відповідальності за свої дії. Громадянська позиція дитини, її соціалізація не виявляються самі по собі, їх можна і потрібно послідовно формувати. Цю задачу суспільство покладає в першу чергу на школу.

Входження дитини в нове соціальне середовище через опанування її цінностями, знаннями, навичками, які дозволяють їй успішно функціонувати в суспільстві – це невіддільна частина соціалізації першокласника в умовах Концепції Нової української школи (далі – НУШ) [45].

Завдання Нової української школи полягає, насамперед, в усвідомленні вчителями головних суспільних завдань та націлює на пошук форм, навчальних підходів, методів, розробки авторських програм, урізноманітнення технік проведення уроків. Метою Нової української школи є всебічний розвиток дитини, її нахилів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових особливостей. Згідно поставлених завдань, оновленої навчальної програми, всі педагогічні методи, досвід, практика повинна бути спрямовані на розвиток й удосконалення усіх сутнісних сил особистості школяра [44].

Особливістю пристосування школяра до нових умов навчальної діяльності залежить не тільки від його вікових та індивідуальних рис, а й від підтримки його психічних та пізнавальних процесів, творчого та інтелектуального потенціалів, уваги до системи його цінностей та інтересів. Можна припустити, що орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, принцип дитиноцентризму, сучасне освітнє середовище сприятиме кращій адаптації першокласника до навчальної діяльності.

Організація умов для соціалізації особистості учня в навчальній діяльності вимагає осмислення значення соціалізації в життєдіяльності молодшого школяра, знання сутності соціалізації, рівня і ступеня її прояву в поведінці і діяльності, глибини усвідомлення соціальної та особистої

значущості соціалізації. Тому цілеспрямована робота по створенню умов для соціалізації особистості молодшого школяра починається з діагностики потреби і готовності, де недостатньо обгрунтовані методичні рекомендації для педагогів з вивчення ступеня і рівнів соціалізованості, що негативно позначається на ефективності навчання.

Соціалізованість, як результат соціалізації, являє собою сформованість ефективних безперервно змінених обставин особистісних і соціальних якостей, установок, способів соціальної взаємодії і є необхідною умовою для активної самосвідомості, самовдосконалення, досягнення бажаного рівня розвитку і статусу без шкоди для здоров'я.

В даний час проблема соціалізації аналізується з різних точок зору, де соціологи розглядають соціалізацію як процес розвитку людини у взаємодії її з навколишнім світом; філософи розглядають сутність процесу соціального розвитку (К. Абульханова-Славська, С. Рубінштейн, Д. Фельдшейн); психологи і педагоги в аспекті підвищення ефективності механізмів соціалізації через виховно-освітній процес (А. Мудрик, Д. Фельдштейн, А. Реан, Р. Берне).

Проблеми соціалізації учнів різних вікових груп досліджували І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, С. Харченко, С. Хлебик.

Питання психологічної адаптації першокласників у Концепції НУШ висвітлені у працях Л. Березовської, О. Чебикіна. Так, На думку О. Чебикіна, соціальна адаптація першокласників – це засвоєння засобів самостійного навчання, від якого залежить рівень опанування дитиною процесу здобування знань [15].

Формування критичного мислення, як одну з умов успішної соціалізації сучасної особистості, розкрито у дослідженнях С. Савченко та В. Курило [61].

Актуальність даної проблеми зумовила вибір теми магістерської роботи **«Особливості соціалізації молодших школярів в умовах Нової української школи»**.

Мета дослідження полягає у розкритті особливостей соціалізації молодших школярів в умовах Нової української школи.

Відповідно до теми та мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрити особливості соціалізації молодших школярів.
2. Охарактеризувати роль педагога в процесі соціалізації молодших школярів в умовах Нової української школи.
3. Проаналізувати форми взаємодії сім'ї та школи у соціалізації молодших школярів.
4. Розкрити особливості соціально-психологічного супроводу молодших школярів у Новій українській школі.
5. Відповідно отриманих результатів емпіричного дослідження, визначити основні педагогічні умови процесу соціалізації дітей молодшого шкільного віку в умовах НУШ.

Об'єкт дослідження – соціалізація школярів молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи.

Предмет дослідження – особливості соціалізації молодших школярів в умовах Нової української школи.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач було використано такі методи: теоретичні – абстрагування, порівняння, класифікація, систематизація; емпіричні – анкетування, тестування, бесіда, рейтинг, педагогічне спостереження; методи обробки одержаних даних.

Теоретичне значення дослідження полягає у розкритті особливості соціалізації молодших школярів; охарактеризовано роль педагога в процесі соціалізації молодших школярів в умовах Нової української школи; проаналізовано форми взаємодії сім'ї та школи у соціалізації молодших школярів; розкрито особливості соціально-психологічного супроводу молодших школярів у Новій українській школі.

Практичне значення. Результати випускної кваліфікаційної роботи можуть бути використані соціальними працівниками та практичними

психологами при роботі з молодшими школярами щодо їх соціалізації в умовах НУШ. Реалізована програма включала в себе бесіди, проєктивні техніки, сюжетно-рольові ігри та ігри-перевтілення, створені задля активізацію взаємодії школярів.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота проводилась в Одеському приватному навчально-виховному комплексі «Інтелект». У дослідженні взяло участь 46 учнів 1-3 класів у віці 6-9 років. З метою виявлення рівня соціалізації учнів молодших класів нами був використаний комплекс методик: методика «Вивчення рівня соціалізованості особистості учня» (за М. Рожковим), «Незакінчені речення» (А. Шетініна), «Діагностика інтерактивної спрямованості особистості» та методика «Школа звірів».

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження висвітлювалися на Всеукраїнських конференціях «Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери» (Умань, 2021), «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (Умань, 2021), науково-методичних семінарах та круглих столах «Тренінгові технології у соціальній роботі», «Громадські організації людей з інвалідністю крізь призму надання соціальних послуг», «Соціальна інклюзія дистанційного освітнього процесу» (Умань, 2021).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 92 сторінки (основна частина – 73 сторінки).

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито особливості соціалізації молодших школярів.

Соціалізація – складний процес, який являє собою сприйняття від навколишнього світу всіх зразків психічної, емоційної, моральної поведінки, характерних для даного суспільства. Так само, соціалізація являє собою засвоєння тих норм і якостей, які відрізняють одне суспільство від іншого. У процесі соціалізації дитина пристосовується до суспільства, поведінки в ньому. Дитина вчиться спілкуватися з однолітками і старшим поколінням. Кінцевою метою соціалізації є виховання всебічно розвиненої, повноцінної особистості, здатної вбудовувати контакти і використовувати наявні ресурси і має свою індивідуальність. Саме в молодшому шкільному віці процес соціалізації відбувається найбільш успішно.

Зі вступом до школи діти включаються в нові для них види діяльності і системи міжособистісних відносин. Для молодшого школяра провідною діяльністю є навчальна діяльність, з моменту вступу до школи гра поступово втрачає чільну роль в його житті, хоча і продовжує займати в ній важливе місце.

У шестирічному віці у дитини змінюється соціальна ситуація: слабшає вплив сім'ї та посилюється вплив з боку вчителя і однокласників. Кожна дитина по-різному реагує і пристосовується до нових умов і нової ситуації. Першорядне значення при цьому мають індивідуальні особливості особистості.

В цей період діяльність і спілкування молодших школярів регулюються учителем. Саме під керівництвом вчителя школярі отримують навички роботи в колективі, які мають суспільну спрямованість.

Про успішну соціалізацію молодших школярів може говорити наявність у дітей таких якостей як самостійність, відповідальність, старанність, ініціативність. Уже в молодшому шкільному віці з'являється така якість як саморегуляція поведінки. На основі отриманих знань, засвоєних правил

поведінки і виникає здатність керувати собою, своєю поведінкою, своїми емоціями.

2. Охарактеризовано роль педагога в процесі соціалізації молодших школярів в умовах Нової української школи.

На особистість молодшого школяра величезний вплив мають особистісні особливості педагога, його поведінка, педагогічна культура, здібності, ставлення до учнів. Вчитель створює сприятливу чи несприятливу обстановку як для навчання, але й розвитку школярів. У сприятливій обстановці молодші школярі не бояться ставити вчителю запитання, не бояться помилитися, не бояться попросити допомоги у вчителя чи однокласників.

Відповідно Концепції Нової української школи перед учителями початкових класів постають наступні обов'язки:

- «поважати кожну дитину;
- вірити в успішність кожної дитини;
- бути чесними і визнавати власні помилки;
- вміти слухати й дотримуватися конфіденційності;
- бути послідовними й справедливими;
- мати високі очікування щодо кожного учня, у тому числі учнів з особливими освітніми потребами;
- цінувати особисті зусилля дітей;
- організовувати стимулююче навчальне середовище;
- постійно оновлювати свої знання про дитячий розвиток» [44].

Завдання кожного педагога полягає не тільки в підготовці молодшого школяра до життя, але і його безпосереднє включення в нього, за допомогою організації процесу соціалізації в умовах шкільної освіти. Від того, якими методами буде користуватися педагог, які механізми соціалізації буде використовувати, як вони будуть визначені в свідомості дитини і буде залежати подальший розвиток процесу соціалізації в загальноосвітньому середовищі й в житті в цілому. Для того щоб процес соціалізації молодшого

школяра мав достатній успіх необхідна система спільної професійної діяльності педагога і батьків, лише тоді дитина зможе засвоїти всі норми і успішно включитися в освітній процес.

Специфіка вчительської професії полягає й у колективному характері педагогічної праці. Результат виховання залежить від єдності зусиль педагогічного колективу, психологічного клімату в ньому, тобто настрою його членів, їх працездатності, психічного і фізичного самопочуття. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. Отже, нова школа має працювати на засадах «педагогіки партнерства», в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Ефективним буде застосування методів викладання, заснованих на співпраці. Учні залучатимуться до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду.

3. Проаналізовано форми взаємодії сім'ї та школи у соціалізації молодших школярів.

На сьогоднішній день робота з батьками є найважливішим напрямом освітньої системи. Партнерство школи та сім'ї дозволяє втілити в реальність законні права та інтереси батьків молодших школярів, відшкодувати недоліки батьківської компетентності, формуючи нову якість освіти. Взаємодія школи та сім'ї буде ефективною у разі систематичної роботи школи щодо підвищення педагогічної культури батьків, спільного прийняття рішень у виборі форм та методів педагогічної роботи.

Під педагогічною культурою батьків розуміється один із найефективніших факторів духовної та моральної соціалізації молодших школярів. Уклад сімейного життя є одним із найважливіших компонентів морального способу життя школяра. Саме тому підвищення педагогічної культури батьків – один із головних напрямів соціалізації учнів.

Удосконалення педагогічної освіти батьків вимагає постійного оновлення та активізації її форм і методів. До таких уже усталених форм роботи школи з сім'єю, як лекції, бесіди (групові та індивідуальні), батьківські збори (загальношкільні і класні), консультації, конференції, зустрічі за круглим столом, конкретні доручення батькам, дні відкритих дверей, додаються нові, в дусі часу: електронний зв'язок з родиною, «домашні завдання» батькам відвідати з дітьми музеї, виставки спектаклі тощо, відкриті уроки з активною участю в них батьків, які виступають в ролі помічників вчителів, організація та проведення спільних свят, ранків, присвячених знаменним датам, подіям в житті школи, міста, села.

Аналіз показав, що труднощі у батьків і у педагогів викликають такі форми взаємодії сім'ї та школи: відвідування сімей, спільні справи дитячого та батьківського (педагогічного) колективів, педагогічні конференції. Це говорить про те, що респонденти не мають бажання відвідувати ці заходи, а отже, це не призводить до отримання великих результатів у навчанні та вихованні, завдяки взаємодії сім'ї і школи.

На думку батьків, найбільш ефективними формами взаємодії сім'ї і школи є: бесіди з батьками, батьківські збори, відкриті уроки. Менш ефективною формою взаємодії сім'ї і школи виступає відвідування сімей. Педагоги віддають перевагу наступним формам взаємодії сім'ї та школи: батьківські збори, педагогічні конференції та відкриті уроки.

Фундаментальними умовами взаємодії сім'ї і школи для забезпечення ефективної соціалізації молодших школярів виступають:

- організація і проведення планових методичних заходів для взаємодії з батьками, що передбачає проведення вебінарів, майстер класів, консультацій тощо;

- створення умов для забезпечення відкритості шкільної системи для спільної роботи з членами сім'ї школярів;

– проведення різних заходів на умовах взаємодії батьків і педагогів, дітей, в результаті чого діти зможуть максимально ефективно реалізувати себе при функціонуванні в системі шкільних взаємин;

– створення «банку» інформації, в якому буде зосереджений комплекс методичних матеріалів для супроводу батьків, які виявляють бажання надати допомогу своїм дітям в аспекті успішної і плідної соціалізації;

– розробка програми методичного забезпечення для успішної соціалізації школярів молодшого віку.

4. Розкрито особливості соціально-психологічного супроводу молодших школярів у Новій українській школі.

Супровід соціалізації молодших школярів в освітньому закладі – це створення умов для формування у дітей соціальних норм і цінностей, установок і зразків поведінки, в результаті якого відбувається розвиток індивідуальних властивостей особистості дитини при організації її взаємодії з навколишнім середовищем і прийнятті ним соціального досвіду.

Відповідно до загальної мети освіти, місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві. Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином/громадянкою України [45, с. 13].

Формами психолого-педагогічного супроводу виступають: активні методи групової роботи, спрямовані на самопізнання і саморозкриття

особистості; індивідуальна робота з дітьми, що зазнають труднощі в самопізнанні і самоаналізі; індивідуальна робота з батьками.

Спільна робота вчителя, психолога та соціального педагога в освітній організації включає три напрями:

1) Збір та облік інформації про розвиток дитини. Тут психолог та соціальний педагог вирішують питання вікового та індивідуального розвитку кожної дитини;

2) Розробка та реалізація підходів для успішної взаємодії з кожною дитиною окремо. На даному етапі визначається стиль взаємодії, який є підставою для вироблення певної стратегії та розробки індивідуальної моделі супроводу;

3) Проектування системи психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу загалом. Тут відбувається планування навчально-виховного процесу, у деяких випадках його модернізація та доопрацювання основних моментів взаємодії. Існує велика кількість видів та форм психолого-педагогічного супроводу молодших школярів. Це і супровід дитини та батьківства окремо, і супровід відносин батьків із їхніми дітьми, та супровід дитини безпосередньо в освітньому процесі.

Напрямами реалізації психолого-педагогічного супроводу є:

– психолого-педагогічна діагностика, спрямована на виявлення індивідуальних особливостей соціального розвитку учнів;

– розвиваюча психологічна і педагогічна робота, яка регулярно здійснюється протягом року і має адресне (індивідуальне) наповнення;

– психокорекційна робота, орієнтована на надання допомоги учням, які відчують труднощі в індивідуальному розвитку;

– консультативна робота з батьками;

– методична робота педагогів, спрямована на освоєння та вдосконалення механізмів організації навчально-виховного процесу з точки зору здійснення психолого-педагогічного супроводу [61].

Вся робота вчителя початкової ланки ведеться через дидактичні ігри, цікаві вправи, розповіді, бесіди, спостереження, досліди, екскурсії, прислів'я, наочність. У позаурочній діяльності - це підготовка та участь у святах, класних годинах, трудова діяльність, виконання доручень. Вся вказана робота необхідна, щоб встановити найважливіші суспільно-значущі якості, які є обов'язковими для громадянина своєї країни. А такі виступають рівнем соціального розвитку школяра, характеризують міру його готовності до життя в суспільстві. Це такі соціальні якості, як повага до старших, доброта, чесність, працьовитість, ощадливість, дисциплінованість, дотримання порядку, допитливість, любов до прекрасного, прагнення бути сильним та спритним.

5. Відповідно отриманих результатів емпіричного дослідження, визначено основні педагогічні умови процесу соціалізації дітей молодшого шкільного віку в умовах НУШ.

У процесі проведення експериментального дослідження було доведено, що процес соціалізації дітей молодшого шкільного віку буде успішним при врахуванні низки педагогічних умов:

- врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей молодшого шкільного віку;
- формування позитивних контактів, доброзичливих взаємин, що створюють відчуття у дитини цінності своєї особистості;
- визнання успіхів дитини значущими дорослими, що забезпечує адекватну самооцінку, прояви активності, ініціативності;
- забезпечення реалізації потреб дитини у пізнанні, що стимулює її інтелектуальну активність;
- реалізація потреби у змістовному та різноманітному спілкуванні в соціальному оточенні;
- організація різноманітної діяльності, що сприяє самоствердженню, самореалізації, формуванню впевненості в собі.